

Strazbur, 9. novembar 2011. godine

KVES (2011) 2. konačna verzija

**KONSULTATIVNO VEĆE EVROPSKIH SUDIJA
(KVES)**

Mišljenje br. 14 (2011.) KVES
"Pravosuđe i informacione tehnologije (IT)",
koje je KVES usvojilo na 12. plenarnoj sednici
(Strazbur, 7. - 9. novembar 2011.)

A. Uvod

1. Godine 2011, Konsultativno veće evropskih sudija je dobilo zadatak da usvoji Mišljenje za Komitet ministara o dematerijalizaciji sudskog postupka. U svojim diskusijama, KVES je zaključilo da naslov „Pravosuđe i informacione tehnologije“ odražava nameravani predmet ovog Mišljenja na sveobuhvatniji i prepoznatljiviji način od prethodnog naslova. Stoga je ovaj novi naslov izabran za ovo Mišljenje.
2. Mišljenje je sačinjeno na osnovu prethodnih Mišljenja KVES i Magna Karte sudija, kao i odgovora država članica na upitnik kojeg je pripremio KVES o dematerijalizaciji sudskog postupka i na osnovu preliminarnog izvještaja kojeg je pripremila ekspertkinja, gđa Dori Reiling (Holandija).
3. U izradi ovog Mišljenja, KVES je takođe razmatralo relevantne instrumente Saveta Evrope, a posebno Konvenciju o zaštiti lica u odnosu na automatsku obradu ličnih podataka iz 1981. godine, kao i izveštaj „Evropski pravosudni sistemi“ (izdanje 2010.) koje je objavila Evropska komisija za efikasnost pravosuđa (CEPEJ/SEPEŽ) (konkretno, poglavlje 5.3 o informaciono-komunikacionim tehnologijama u sudovima). KVES je takođe uzelo u obzir i druge međunarodne pravne instrumente kao što je Strategija Evropske unije o evropskom pravosuđu i Direktivu Evropske unije o zaštiti podataka, Direktiva 95/46/EK Evropskog parlamenta i Saveta o zaštiti fizičkih lica u vezi sa obradom podataka o ličnosti i slobodnom kretanju takvih podataka.

B. Predmet Mišljenja i opšta načela

4. Ovo mišljenje se bavi primenom savremene informacione i komunikacione tehnologije (IT) u sudovima. Mišljenje se fokusira na mogućnosti koje IT nudi u odnosu na sudstvo i sudski postupak, kao i njen uticaj na njih. Ono se posebno bavi pitanjima kao što su pristup pravdi, vladavina prava, nezavisnost sudija i sudstva, funkcionisanje sudova i prava i dužnosti stranaka u postupku. U njemu se ne bavi isključivo tehničkim aspektima IT-ja.
5. IT bi trebalo da predstavljaju alat ili sredstvo za unapređenja vršenja sudijske funkcije, olakšavanje pristupa korisnika sudovima i jačanja zaštitnih mehanizama propisanih članom 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP): pristupa pravosuđu, nepristrasnosti, nezavisnosti sudije, pravičnosti i razumnog trajanje postupka.
6. Uvođenje IT-ja u sudovima u Evropi ne bi trebalo da ugrozi ljudsko i simboličko lice pravosuđa.¹ Ako korisnici doživljavaju pravosuđe čisto tehnički, ne shvatajući njegovu stvarnu i osnovnu funkciju, onda ono rizikuje da bude dehumanizovano. Pravosuđe jeste i treba da bude humano jer se primarno bavi ljudima i njihovim sporovima. To se najbolje vidi prilikom ocenjivanja ponašanja stranaka i njihovih svedoka u postupku, što je aktivnost koju u sudu sprovodi sudeći sudija.
7. Magna Kartom sudija se sudijama poverava saodgovornost za pristup brzom, efikasnom i pristupačnom rešavanju sporova. Sudije moraju da utvrde prednosti i mane IT-ja, identifikuju i otklone rizike u cilju pravilnog vršenja sudijske funkcije. IT ne sme da umanjuje procesna prava stranaka. Sudije moraju biti svesne navedenih rizika jer njihova je odgovornost obezbeđivanje zaštite prava stranaka u postupku.
8. Sudije treba da budu uključene u izradu procene uticaja IT-ja, posebno kada može biti potrebno ili kada je donesena odluka da se pismena mogu dostavljati i/ili da se postupak može

¹ O odnosima između simbolike i pravde i rizicima u deritualizaciji sudskog procesa što predstavlja trend modernih demokratija, pogledati A. Garapon, "Bien juger - Essai sur le Rituel judiciaire"(OdUe Jacob, Pariz, 2001.), u prilogu je takođe navedena opširna bibliografija

voditi elektronskim putem. IT ne sme sprečiti sudije da nezavisno i nepristrasno primenjuju zakon.

9. Nemaju svi pristup IT-ju. U ovom trenutku ne treba ukinuti tradicionalnije načine pristupa informacijama. Posebne šaltere za pomoć i druge oblike pomoći u okviru sudova ne treba eliminisati zbog pogrešnog argumenta da je IT omogućio da pravosuđe postane „dostupno svima“, što izaziva veliku zabrinutost u pogledu zaštite ugroženih lica.

10. Korišćenje informacione tehnologije ne treba da umanja procesne garantije za one koji nemaju pristup novim tehnologijama. Države moraju osigurati da se strankama koje nemaju pristup IT-ju pruži konkretna pomoć u ovoj oblasti.

11. Imajući u vidu važnu ulogu koju informaciona tehnologija danas ima u vršenju sudijske funkcije, od posebnog je značaja obezbediti da poteškoće u funkcionisanju IT-ja, makar i na kratko, ne sprečavaju sudski sistem da donosi odluke i nalaže preduzimanje odgovarajućih procesnih radnji. Odgovarajuća alternativna rešenja treba da uvek budu raspoloživa kada se sprovodi održavanje IT sistema, ili kada dođe do tehničkih incidenata, kako bi se izbegao bilo kakav negativan uticaj na aktivnosti sudova.

12. Posebnu pažnju treba obratiti na prethodnu procenu predloženih zakona ili propisa u smislu implikacija za odgovarajuću IT obradu predmeta koji nastaju kao rezultat njihove primene. KVES preporučuje da takvi zakoni i propisi stupe na snagu tek pošto se IT sistemi prilagode novim zahtevima i sudsko osoblje dobro obuči.

13. IT podržano vođenje sudskih postupaka je posebno važno u oblasti međunarodne i evropske pravosudne saradnje. IT mogućnosti mogu biti od posebnog značaja u oblastima kao što je dostavljanje zamolnica i drugih zahteva za ostvarivanje pravosudne saradnje, u dostavljanju sudske dokumentacije i obaveštenja u zemljama članicama, kao i za prekogranično izvođenje dokaza (npr. putem video konferencija). KVES preporučuje da države članice razviju metode uzajamnog pristupa svakom nacionalnom IT sistemu, kao i da učine da ti sistemi budu međusobno kompatibilni. Navedenim će se obezbediti da IT poboljša pravosudnu saradnju u različitim zemljama i da ne predstavljaju prepreku.

14. KVES pozdravlja rešenja predviđena u nekim državama u primeni propisa EU, kojima se omogućava elektronsko pokretanje građanskih tužbi u jednoj zemlji od strane rezidenata u drugoj zemlji, kao i video konferencije u kontekstu međunarodne saradnje.

15. Korišćenje IT-ja poboljšava pristup pravosuđu i povećava njegovu delotvornost i transparentnost. S druge strane, ono zahteva značajna finansijske ulaganja. Preporuka KVES-a je da pristup pravosuđu treba da se unapredi pomoću IT-ja, što neophodno znači da države moraju da izdvoje odgovarajuća finansijska sredstva za uvođenje IT-ja u pravosudni sistem za ovu svrhu.

16. Podacima i informacijama sadržanim u registrima, pojedinačnim predmetima, pripremnim beleškama i nacrtima, sudskim odlukama i statističkim podacima o oceni procesa u sudstvu i upravljanja sudovima treba upravljati uz odgovarajući nivo bezbednosti podataka. U okviru sudova, pristup informacijama treba ograničiti na lica kojima su informacije potrebne za obavljanje posla.

17. Imajući u vidu prirodu sporova koji se vode pred sudom, dostupnost pojedinih sudskih odluka na internetu bi mogla da dovede u rizik pravo na privatnost pojedinaca i ugroziti interese privrednih društava. Stoga sudovi i pravosudni organi treba da obezbede preduzimanje odgovarajućih mera za zaštitu podataka u skladu sa odgovarajućim zakonima.

18. KVES podstiče razvoj IT-ja kao sredstva za poboljšanje komunikacije između sudova i medija, tako što će, na primer, olakšati medijima pristup sudskim odlukama i najavama narednih ročišta.

C. IT i pristup pravosuđu

19. Potpune, tačne i ažurne informacije o postupku predstavljaju jedan od osnovnih aspekata garantije pristupa pravosuđu definisanom u članu 6 Konvencije (EKLJP). Stoga sudije moraju osigurati da su tačne informacije na raspolaganju svakom licu uključenom u sudski postupak. Takve informacije generalno treba da obuhvate pojedinosti ili zahteve neophodne za utvrđivanje nadležnosti. Ove mere su neophodne kako bi se obezbedila neophodna jednakost pravnih sredstava.

20. U svakom slučaju, pravosuđe se ne može odvojiti od svojih korisnika, a razvoj IT-ja ne treba koristiti kao izgovor za oslobađanje sudova.

21. IT stvara nove mogućnosti i obezbeđuje korisnicima sudova opšte informacije o pravosudnom sistemu, njegovim aktivnostima, sudskoj praksi, troškovima postupka, alternativnom rešavanju sporova, itd. KVES preporučuje da pravosudni sistem u potpunosti iskoristi internet i ostale nove tehnologije kako bi opštoj javnosti pružio elemente za koje je, u svom Mišljenju br. 6 (stavovi 12 i nadalje) KVES već zaključilo da treba da budu objavljeni širokom krugu.

22. IT je dragoceno sredstvo za podršku ulozi sudova. IT takođe može da poboljša načine na koji sudovi mogu da pruže licima zainteresovanim za postupak detaljne informacije o postupcima uopšte. Stoga, KVES preporučuje da sudovi uvedu elektronske informacione usluge koje se jednostavno koriste.

23. IT omogućava korisnicima sudova da elektronski pokrenu sudski postupak (e-podnesak). KVES podstiče dalji razvoj ove prakse.²

24. KVES smatra da pravosuđe treba da sudsku praksu, ili barem ključne odluke stavi na raspolaganje i) besplatno, ii) u lako dostupnom obliku i iii) uzimajući u obzir zaštitu podataka o ličnosti. KVES pozdravlja inicijativu za uvođenje međunarodne identifikacione oznake sudske prakse (kao što je identifikaciona oznaka sudske prakse Evropske unije ECLI³) koje će unaprediti pristup sudskoj praksi inostranih sudova.

D. IT u sudskom postupku

25. IT pruža prilike za efikasniju, jasniju i izvesniju obradu predmeta.

26. Kompjuterizacija pomaže sudovima u racionalizaciji upravljanju spisima, upisu i praćenju predmeta. Kompjuterizacija bi omogućila bezbedniji način upravljanja brojnim spisima ili povezanim predmetima; mogu se osmisliti obrasci kao pomoć u formulisanju sudskih odluka ili naloga, kao i statistika po više kriterijuma za svaku vrstu spora, koja može biti dostupna javnosti.

27. Kompjuterizacija takođe može poboljšati kvalitet rada sudije, npr. kroz baze podataka sa linkovima ka sudskim odlukama, zakonima, studijama identičnih pravnih pitanja, komentara ranijih sudskih odluka i drugih oblika razmene znanja između sudija. Najnaprednije i sveobuhvatne metode ove vrste koje postoje na tržištu bi trebalo da budu besplatno dostupne sudijama, kojima je potrebna mogućnosti da provere sve pravne izvore informacija koje su na raspolaganju drugim učesnicima u sudskom procesu (braniocima, veštacima, itd.). Pomoćna sredstva u donošenju sudske odluke moraju biti osmišljena i moraju se posmatrati kao dopunska pomoć u sudskom odlučivanju i kao način da se olakša rad sudije, ne kao ograničenje.

² Vidi, npr. Uredbu (EK) br. 1896/2006 od 12.12.2006. (o evropskom nalogu za plaćanje) i Ure dbu (EK) 805/2004 od 21.4.2004. (o evropskom nalogu za izvršenje nespornih potraživanja)

³ Vidi OJ C127, od 29.4.2011, str.1: zaključci Saveta koji pozivaju na uvođenje Evropske identifikacione oznake sudske prakse (ECLI) i minimalnog skupa jedinstvenih metapodataka za sudsku praksu.

28. Korišćenje IT-ja ne treba, međutim, da umanjí procesne garantije (ili da utiče na sastav suda) i ne treba ni u kom slučaju da uskrati pravo korisniku na adverzatorni postupak pred sudijom, da predstavi originalne dokaze, da se saslušaju njegovi svedoci ili veštaci i da predstavi svaki materijal ili podnesak koji on smatra korisnim za postupak. Pored toga, IT ne treba da prejudicira obavezna ročišta/rasprave i ispunjavanje ostalih bitnih formalnosti propisanih zakonom. Sudija mora, u svakom trenutku, zadržati ovlašćenje da naredi da se stranke pojave pred sudom, da traži na uvid dokumenta u njihovom izvornom obliku i da sasluša svedoke. Zahtevi u pogledu bezbednosti ne smeju predstavljati prepreku navedenim mogućnostima.

29. Korišćenje IT-ja pojednostavljuje razmenu dokumenata. Stranke i njihovi zastupnici mogu da pristupe informacijama o predmetima u kojima učestvuju pred sudom. Na taj način, oni mogu da prate napredak u predmetu pristupanjem kompjuterizovanom pregledu predmeta.

30. Video konferencije mogu olakšati ročišta/rasprave u uslovima povećane bezbednosti ili saslušanje svedoka ili veštaka na daljinu. Međutim, mana toga bi moglo biti omogućavanje manje direktnog ili tačnog sagledavanja sudije onoga što govori i kako reaguje stranka, svedok ili veštak. Posebno bi trebalo voditi računa da video konferencije i izvođenje dokaza putem navedenih sredstava ne smeju umanjiti garantije prava na odbranu.

31. Uloga IT-ja treba da se ograniči na supstituisanje i pojednostavljivanje procesnih koraka koji omogućavaju donošenje individualizovane odluke o predmetu u meritumu. IT ne može da zameni ulogu sudije u saslušanju i razmatranju činjeničnih dokaza u predmetu, utvrđivanja zakona koji se primenjuje i donošenja odluke bez ograničenja osim onih propisanih zakonom.

E. Upravljanje informacionom tehnologijom

32. IT bi trebalo koristiti za jačanje nezavisnosti sudija u svakoj fazi postupka, a ne u svrhu njenog ugrožavanja. Budući da sudije imaju važnu ulogu u očuvanju svoje lične i institucionalne nezavisnosti i nepristrasnosti, oni treba da budu uključeni u donošenje odluka koje imaju posledice u tim oblastima.

33. IT pristup informacijama može doprineti većoj samostalnosti sudija u obavljanju njihovih zadataka.

34. Preterana zavisnost od tehnologije i od onih koji je kontrolišu može predstavljati rizik za pravosuđe. Tehnologija mora biti pogodna za sudski proces i za sve aspekte rada sudije. Sudije ne bi trebalo da podlegnu imperativima tehnologije i onih koji je kontrolišu isključivo iz razloga efikasnosti. Tehnologija takođe treba da bude prilagođena vrsti i stepenu složenosti predmeta.

35. KVES smatra da bilo koji drugi organ ne bi trebalo sudijama da daje instrukcije, obrasce ili druge sugestije u pogledu forme i sadržaja odluka a na osnovu potreba koje odražavaju arhitekturu IT sistema koji se koristi u sudskom procesu, već bi IT arhitektura trebalo da bude fleksibilna i spremna za prilagođavanje sudskoj praksi ili praksama.

36. Apsolutno je neophodno da se uspostavi dijalog između lica koja razvijaju tehnologiju i lica odgovornih za sudski proces. Upravljanje IT-jem treba da bude u nadležnosti pravosudnog saveta ili drugog ekvivalentnog nezavisnog tela. Bez obzira na to koje je telo koje zaduženo za upravljanje IT-jem, postoji potreba da se obezbedi da sudije budu aktivno uključene u odlučivanje o IT-ju u širem smislu.

37. Sudije treba da imaju fleksibilnost kada se radi o odlučivanju o načinu na koji će se upravljati predmetima i radom u stručnim službama. Sistem upravljanja predmetima ne treba da ograničava navedenu fleksibilnost.

38. Sudije i sudsko osoblje imaju i pravo i obavezu da prođu inicijalnu i kontinuiranu IT obuku, kako bi mogli da u potpunosti i adekvatno koriste IT sisteme.

39. IT može predstavljati važno sredstvo za jačanje transparentnosti i objektivnost u raspoređivanju predmeta u rad i unapređenju upravljanja predmetima. IT može imati ulogu u pogledu procene rada sudija i sudova. Međutim, podaci prikupljeni iz IT sistema ne bi trebalo da predstavljaju jedinu osnovu za analizu rada pojedinačnog sudije. Pravosudni savetili drugi nezavisan organ treba da proveri statističke podatke.^{4 1}.

40. Za svaku organizaciju, upravljanje i razvijanje IT-ja predstavljaju izazov. Za pravosuđe, IT predstavlja novi i zahtevan izazov za njihove upravljačke strukture. Upravljanje zasnovano na informacijama predstavlja priliku za razvoj institucionalne nezavisnosti.

41. Finansiranje IT-ja treba da se zasniva na njegovom doprinosu u poboljšanju rezultata rada suda, kvalitetu pravosudnog sistema i nivou pruženih usluga građanima.

F. Zaključci preporuke

- i. KVES pozdravlja uvođenje IT-ja kao sredstva za unapređenje obavljanja sudijske funkcije;
- ii. IT može doprineti poboljšanju pristupa pravosuđu, upravljanju predmetima i oceni pravosudnog sistema;
- iii. IT ima ključnu ulogu u pružanju informacija sudijama, advokatima i drugim zainteresovanim stranama u pravosudnom sistemu, kao i javnosti i medijima;
- iv. IT se mora prilagoditi potrebama sudija i drugih korisnika i nikada ne sme ugorziti garantije i procesna prava kao što je pravo na pravično suđenje pred sudijom;
- v. Sudije treba da budu uključene u sve odluke koje se odnose na uspostavljanje i razvoj IT-ja u pravosudnom sistemu;
- vi. Moraju se razmotriti potrebe lica koja nisu u mogućnosti da koriste pogodnosti IT-ja;
- vii. Sudija mora, u svakom trenutku, zadržati ovlašćenje da naredi da se stranke pojave pred sudom, da traži na uvid dokumenta u njihovom izvornom obliku i da sasluša svedoke;
- viii. KVES ohrabruje korišćenje svih aspekata IT-ja u cilju promovisanja važne uloge pravosuđa u garantovanju vladavine prava (prevladanja zakona) u demokratskoj državi ;
- ix. IT ne treba da se meša u ovlašćenja sudije niti da ugroziti osnovne principe sadržane u Konvenciji .

4 Vidi Mišljenja KVES br. 1 (2001) stav 9, br. 10 (2007) i br. 11 (2008).

The translation was prepared as part of the Council of Europe project „*Strengthening the judiciary reform process in Serbia*“ and funded by the Federal Republic of Germany.
